

Maria Górską-Zajęzkowska
Aleksander Łukasiewicz
Ogród Botaniczny UAM Poznań

JUBILEUSZOWA KONFERENCJA OGRODÓW BOTANICZNYCH ČSRS

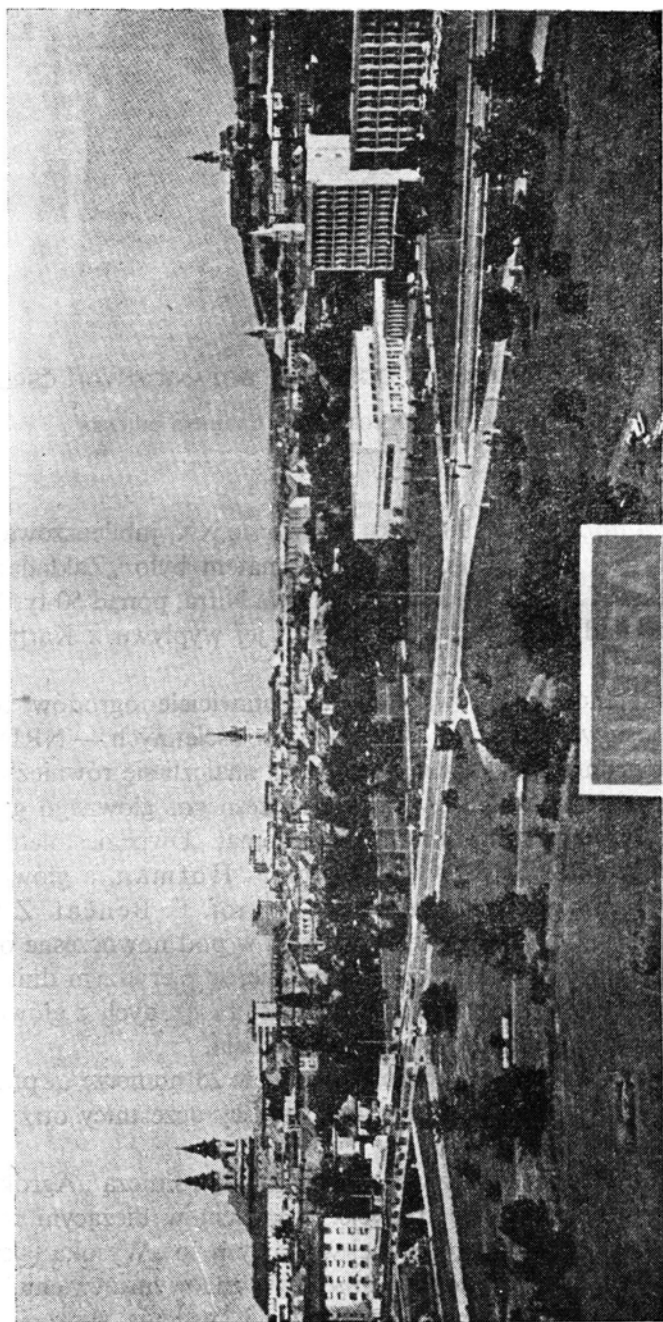
JUBILEE CONFERENCE OF BOTANICAL GARDENS OF ČSRS

W dniach od 24 do 27 VIII 1983 roku odbyła się XX, jubileuszowa konferencja ogrodów botanicznych ČSRS. Głównym jej tematem było „Zakładanie i rozwój ogrodów botanicznych”. Miejszem konferencji była Nitra, ponad 50-tysięczne miasto Słowacji, położone nad rzeką Nitrawą (w miejscu jej wypływu z Karpat na Nizinę Naddunajską) (ryc. 1).

Udział w konferencji wzięli wszyscy przedstawiciele ogrodów botanicznych i arboretów Czechosłowacji oraz 10 osób z krajów ościennych — NRD (2), Węgier (3) i Polski (5). W gronie przedstawicieli z Polski znaleźli się również autorzy tego sprawozdania. Obrady odbywały się w sali nowoczesnego, głównego gmachu Wyższej Szkoły Rolniczej. Referat inauguracyjny na temat „Dwudziestoletnia współpraca ogrodów botanicznych ČSRS” wygłosił prof. J. Hofman, a główny referat — „Zakładanie i rozwój ogrodów botanicznych” — prof. F. Benčat. Z uczestników zagranicznych referat pt. „Kryteria wyboru terenów pod nowoczesne ogrody botaniczne” wygłosił prof. A. Łukasiewicz. W sumie, w pierwszym dniu konferencji wygłoszono 16 referatów i doniesień, w większości związanych z główną tematyką konferencji, po których nastąpiła ożywiona dyskusja.

Dokładne streszczenie referatów zamieszczono w 25 numerze „Zpravodaj botanicznych zahrad ČSRS” z 1983 r., a ponadto wszyscy uczestnicy otrzymali bogato ilustrowane materiały konferencyjne.

W godzinach popołudniowych zwiedzano wystawę rolniczą „Agrokomplex 83” która posiada już w Nitrze swoje tradycje, albowiem w bieżącym roku święciła swój 10-letni jubileusz. Hasłem tegorocznej wystawy było „Wysoka jakość produkcji i gospodarne wykorzystanie płodów rolnych w zdrowym żywieniu”. Organizatorem w/w wystawy było Ministerstwo Rolnictwa i Żywności Słowacji przy współudziale Słowackiej Akademii Nauk, Ministerstwa Szkolnictwa, Ministerstwa Przemysłu, Ministerstwa Leśnictwa i innych. Teren wystawowy znajduje się w pobliżu centrum miasta, a całkowita jego powierzchnia wynosi 92 ha. Wystawa była urzą-

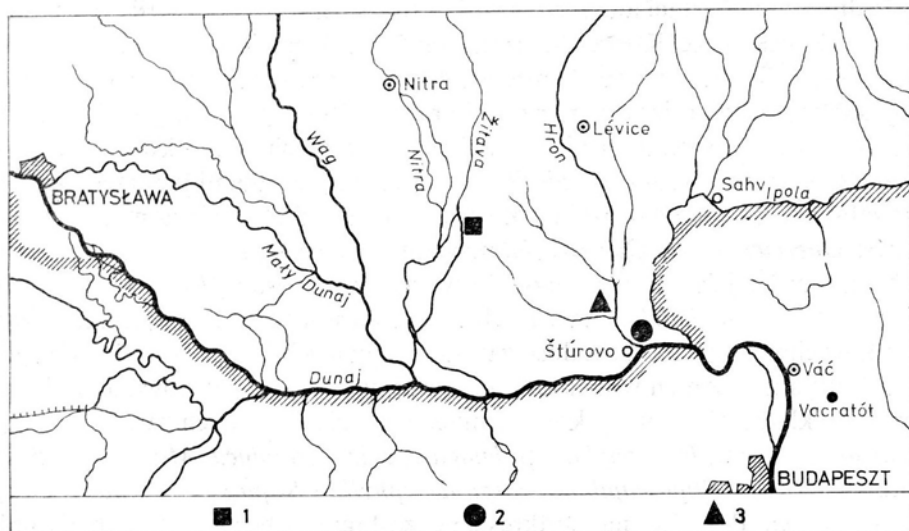

Ryc. 1. Ogólny widok miasta Nitra

dzona z rozmachem. Pokazano tu zarówno najnowsze zdobycze rolniczej techniki jak i mechanizacji. Ponadto różnorodne bogate ekspozycje przedstawiały tempo i skuteczność wdrażania najnowszych zdobyczy nauki w produkcji rolnej co w konsekwencji prowadziło do realizacji założeń państwowego programu żywienia. Na terenie wystawowym pokazano również przykłady wzorowego zagospodarowania ogródków działkowych z różnymi typami altan oraz kilka typów domków jednorodzinnych z wieloma rozwiązaniami zagospodarowania działki przyzagrodowej.

W drugim dniu zjazdu uczestnicy zwiedzili teren nowo budującego się ogrodu botanicznego. Jest to pierwszy Ogród Botaniczny Wyższej Szkoły Rolniczej powstający na Słowacji. Teren ogrodu o powierzchni 13 ha znajduje się w środku arealu Wyższej Szkoły Rolniczej i przylega do terenów wystawowych „Agrokompleksu”. Projekt budowy ogrodu nawiązuje do istniejącej tu architektury i uwzględnia naturalny krajobraz.

W ogrodzie przewidziane są następujące działy: filogenetyczna systematyka roślin, biologiczno-ekologiczne grupy roślin, zespoły naturalne, rośliny użytkowe, rośliny ozdobne oraz ekspozycje dydaktyczne. Ponadto przewiduje się budowę: kompleksu szklarni hodowlanych i ekspozycyjnych, laboratorium, hali wystawowej, budynków socjalnych i parku maszynowego. Powszechnie wiadomo, iż budowa takiego obiektu jakim jest ogród botaniczny, a zwłaszcza urządzenie kolekcji żywego materiału roślinnego jest zamierzeniem skomplikowanym i trudnym w realizacji. Należy przypuszczać, że budowa ta będzie trwała jeszcze długie lata przy stałe powiększających się kolekcjach roślin. Następnie uczestnicy konferencji udali się na wycieczkę naukową na teren południowo-zachodniej Słowacji (ryc. 2). Obszar ten zaliczany jest do najcieplejszych i najsuchszych okolic Słowacji ze średnią roczną temperaturą od 9,7°C (Nitra) aż do 10,4°C (Štúrovo). Średnia temperatura stycznia

Ryc. 2. Lokalizacja zwiedzanych obiektów na trasie wycieczek w czasie konferencji ogrodów botanicznych.
1 — Nová Vés, 2 — Kováčovské Kopce, 3 — Kamenínske Slanisko

waha się od -2°C do -3°C , natomiast roczna ilość opadów wynosi 550—600 mm. Stąd też, poza podstawowymi zbożami, rozwija się tu na urodzajnych glebach uprawa takich gatunków ciepłolubnych, jak kukurydza, tytoń, pomidory, papryka, słońcecznik czy melony. Słoneczne zbocza wykorzystywane są na zakładanie winnic.

Pierwszym obiektem na trasie wycieczki była miejscowość Nová Ves nad Žytawą, gdzie znajduje się stary park założony w końcu XIX wieku według projektu Engelhardta. Zachowały się tam liczne stare egzemplarze drzew (platany, sosny, jesiony) jak również ca 100 cennych gatunków egzotycznych, które osiągnęły znaczne rozmiary jak stuletnie owocujące okazy *Ginkgo biloba*, *Juniperus virginiana*, *Taxodium distichum*, *Quercus robur* i *Quercus concordia* oraz największy i najstarszy w Słowacji egzemplarz *Acer saccharinum*. W roku 1981 zatwierdzono projekt przebudowy i odnowy parku z zachowaniem jego dawnego stylu. Dalszą osobliwość stanowił rezerwat solniskowy „Kameninske Slanisko”. Znajduje się on na południe od wsi Kamenin w niewielkiej depresji, na prawobrzeżnej terasie Hronu. Podłoże solniska stanowią utwory osadowo-wulkaniczne, górną warstwę których tworzą piaski i ily. Obecność tych ostatnich jest jedną z przyczyn powstania solniska. Jest to najbogatsze stanowisko halofitów w Słowacji, a być może nawet w całej ČSRS. Z najciekawszych gatunków należy tu wymienić takie, jak: *Aster tripolium* var. *pannonicum*, *Iris spuria*, *Limonium gmelinii*, *Plantago maritima* i *P. tenuiflora*, *Puccinellia limosa*, *Scorzonera parviflora* i inne. Na uwagę zasługuje fakt, że wśród flory solniska około 100 gatunków roślin wyższych znajduje się w „Czerwonej Księdze” jako gatunki ginące bądź zagrożone. Dalsza trasa wycieczki prowadziła do Štúrova, znanej z historii przygranicznej naddunajskiej miejscowości, ze wspaniałym widokiem na dolinę Dunaju z przepiękną panoramą węgierskiego miasta Esztergom na tle Wyszogradzkich Wzgórz. W odległości 5 km na płn.-wsch. od Štúrova znajdują się Kováčovské Kopce, które stanowiły dalszą część programu. Wzgórzka te zbudowane są z utworów trzeciorzędowych w postaci andezytów (tufy i tufity), a w dolnej partii z piaszczowców eocenkich. Kováčovské Kopce zaliczane są do najcieplejszych i bardzo suchych okolic Słowacji. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi tu $10,3^{\circ}\text{C}$, a roczna suma opadów kształtuje się w granicach 584 mm. Z fitogeograficznego punktu widzenia jest to obszar flory pannońskiej. Na ciepłych, żyznych, słabo kwaśnych glebach występują zespoły roślin kserotermicznych z licznymi gatunkami pannońskimi i submeridionalnymi. Występujące tu lasy kserotermiczne składają się głównie z *Quercus pubescens*, *Quercus cerris*, *Quercus daleschampsii*, *Acer tataricum* i licznych gatunków chronionych: jak: *Cornus mas*, *Fraxinus ornus*, *Staphylea pinnata*, *Colutea arborescens*, *Prunus mahaleb* i inne. Roślin zielnych jest tu ca 400 gatunków, w tym 27 gatunków chronionych i duża ilość gatunków ginących i zagrożonych. Nie sposób wymienić wszystkich z nich wobec czego ograniczymy się do zacytowania kilkunastu ciekawszych składników muraw kserotermicznych i ciepłolubnych zarośli ze związku *Geranion sanguinei* jak *Iris aphylla* ssp. *hungarica*, *Iris graminea*, *Muscari tenuiflorum* oraz *Adonis vernalis*, *Stipa capillata*, *Stipa dasyphylla* i *Stipa stenophylla* ze związku *Astragalo-Stipion*. Ponadto na podkreślenie zasługuje obecność takich gatunków jak *Achillea crithmifolia*, *Convolvulus cantabrica*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Euphorbia pannonica*, tworzący duże płyty *Iris pumila*, czy *Prunus tenella* i *Vinca herbacea*,

których występowanie na terenie Słowacji poza Kovačovskimi Kopcami ogranicza się jedynie do bardzo nielicznych stanowisk. Szereg występujących tu gatunków osiąga swój północny kres występowania. W trzecim dniu pobytu zorganizowano wycieczkę do Ogródu Botanicznego w Vacratot na Węgrzech. Ogród ten o powierzchni 30 ha należy do Węgierskiej Akademii Nauk i znajduje się ca 35 km na północny wschód od Budapesztu na piaszczystych, dość ubogich glebach. Konfiguracja terenu jest bardzo urozmaicona, lecz nasadzenia roślin, zwłaszcza drzew nie podkreślają tego zróżnicowania. W nasadzeniach drzewiastych uderza duże zagęszczenie wpływające niekorzystnie na pokrój roślin. Warunki klimatyczne tego terenu charakteryzuje duża ekstremalność. Temperatura latem dochodzi do 35°C, natomiast w okresie zimy, przy bardzo nieznacznej pokrywie śnieżnej spada do -20°C, a niekiedy nawet do -35°C. Roczna ilość opadów wynosi ca 500 mm, a latem często występują długotrwałe okresy suszy powodujące masowe wędnięcie i zasychanie roślin.

Park, z którego powstał ogród botaniczny, był założony w latach 1872-1910. W okresie II-giej wojny światowej ogród bardzo ucierpiał, jednak w przeciągu 15 lat został odbudowany, a odtworzona kolekcja roślin wynosi obecnie około 15000 gatunków i odmian. W samych szklarniach zgromadzono ponad 3000 gatunków. Ze starych drzew parkowych przeżyło jeszcze sporo interesujących okazów jak olbrzymie egzemplarze *Taxodium distichum* z setką pneumatoforów, ogromne platany, rzucające się w oczy bogactwem barw i oryginalnością kształtów *Quercus robur* 'Fastigiata, 'Fagus sylvatica 'Atropunicea' itp. Filogenetyczny system roślin o powierzchni 1,5 ha liczy ponad 5000 gatunków i odmian. Niezbyt bogaty, mało zróżnicowany jest zestaw roślinności skałek, a i sama architektura „alpinarium” budzi dużo zastrzeżeń. Na uwagę natomiast zasługują piękne rabaty roślin ozdobnych, które dzięki umiejętnemu doborowi gatunków tworzą niezapomniane efekty barwne.

Od roku 1954 Ogród wydaje swój „Index Seminum” i prowadzi międzynarodową wymianę nasion z ponad 500 ogrodami. Problematyka naukowa ogrodu botanicznego jest bardzo różnorodna i obejmuje np. zagadnienia systematyczne, florystykę obszarów Kuby i Tanzanii, ochronę środowiska wodnego (Dunaj) i inne. W zakres jej wchodzi część tematów badawczych podejmowanych przez poszczególne instytuty WAN.

Dzięki uczestnictwu w wyżej wymienionym zjeździe przywieziono do Ogródu Botanicznego w Poznaniu szereg rzadkich roślin zarówno ze stanowisk naturalnych jak i z Ogródu Botanicznego Vacratot. Ponadto zjazd ten przyczynił się do nawiązania bliższych kontaktów i pozwolił na wymianę myśli i doświadczeń naukowych.

Dr Maria Górską-Zajęzkowska
 Prof. dr hab. Aleksander Łukasiewicz
 Ogród Botaniczny UAM,
 ul. Dąbrowskiego 165, 60-594 Poznań